

CONSIDERAȚII PRIVIND AȘEZĂRIELE GETIGE DIN DOBROGEA ȘI PROBLEMA EXISTENȚEI UNOR *EMPORIA* ÎN ZONA DUNĂRII INFERIOARE

MIHAI IRIMIA

Rezumat: Autorul constată că nu există întotdeauna concurență între informațiile izvoarelor scrise și realitățile arheologice în legătură cu localizarea unor așezări getice de la Dunărea de Jos.

O problemă importantă este și cea a începutului și duratei așezărilor getice. Unele dintre ele, grupate mai ales în nordul și sud-vestul Dobrogei, au fost întemeiate încă din secolele VI – V a. Chr.; altele sunt mai târzii, fiind întemeiate în secolele IV, III și chiar II a. Chr.

În acest stadiu, autorul nu se mai referă la așezările preromane din *chora* coloniilor grecești, care au avut o altă evoluție, legată direct de cea a orașelor cărora le-au aparținut.

În așezările getice din Dobrogea nu s-au întreprins cercetări sistematice, cu excepția celor efectuate la Satu Nou (com Oltina, jud. Constanța) și Murighiol - „Ghiolul Pietrei” (jud. Tulcea). Informațiile pentru unele așezări provin fie din săpăturile întreprinse pentru alte perioade istorice, fie numai din cercetări de suprafață și din descoperiri întâmplătoare. De aceea, nu se poate realiza, încă, o tipologie exactă a așezărilor getice din Dobrogea.

Autorul se referă pe scurt la caracteristicile esențiale ale așezărilor de tip *dava*, așa cum sunt ele sugerate de informațiile literare și de descoperirile arheologice. Pentru a cunoaște mai bine unele dintre așezările getice preromane din Dobrogea, sunt prezentate succint obiectivele pentru care există informații literare sau arheologice utilizabile.

SATU NOU (com. Ostrov, jud. Constanța) – punctul „Valea lui Voicu”. Așezarea se află pe un promontoriu erodat puternic de apele Dunării și de alunecările de teren, format din două platouri – nordic și sudic – cu o diferență de nivel între ele de circa 6 m. Platoul nordic, cel mai intens locuit, a fost fortificat cu un zid construit în sec. III a. Chr. în mod tradițional, cu un val de pământ și un șanț de apărare. Așezarea getică de la „Valea lui Voicu” a avut două faze distincte de evoluție. Prima fază a fost datată între circa 280 a.Chr. – ultimul sfert al sec. III a. Chr. Secolul II a.Chr, nu este prezent aici. A doua fază a locuirii getice de la „Valea lui Voicu” se datează în sec. I a.Chr. și în primele decenii ale sec. I p.Chr. Așezarea de la Satu Nou – „Valea lui Voicu” este o *dava*, un important centru politic și economic în zonă.

Așezarea getică de la SATU NOU – punctul „Vadu Vacilor” se află tot pe malul Dunării, la circa 800 m în amonte de cea de la „Valea lui Voicu”. A fost fortificată cu un val de apărare, probabil și cu un șanț, ambele afectate puternic de lucrările agricole

repetate și de terasările pentru împădurirea zonei. Așezarea se datează îndeosebi în sec. II a.Chr., perioadă în care așezarea de la „Valea lui Voicu” nu a fost locuită, probabil datorită distrugerilor provocate de bastarni la sfârșitul sec. III a.Chr. Nu se exclude posibilitatea locuirii așezării de la „Vadu Vacilor” încă de la sfârșitul sec. III a.Chr. Datorită volumului mic al săpăturilor, nu se poate stabili statutul acestei așezări.

COSLUGEA (com.Lipnița, jud.Constanța) punctul „Colțul pietrei”: așezare getică fortificată cu val de pământ și șanț, datată, cu aproximație, în sec. III-II a.Chr.

IZVOARELE (com. Lipnița, jud. Constanța) – punctul „La tablă”. Așezarea – probabil *Sucidava* getică sud-dunăreană – se află în imediata vecinătate a *Sucidavei* romane, fiind suprapusă parțial de aceasta. Pe baza materialelor arheologice și numismatice, așezarea a fost datată între sec. VI-I a.Chr. În evoluția ei atât de îndelungată a fost, probabil, în perioada târzie, o adevărată *dava*, care controla un sector important al Dunării, cu vadul de trecere de aici.

Așezarea de la CANLIA (com.Lipnița)- punctul „Gura Canliei”, datată în sec. VI-I a.Chr., a reprezentat, probabil, o așezare „satelit” pentru importantul centru politic și economic de la Izvoarele – *Sucidava*.

Descoperirile arheologice și numismatice de la OSTROV (jud. Constanța) aparțin importantei așezări DUROSTORUM (SILISTRA, Bulgaria). În perimetrul acestui centru antic s-au descoperit materiale ceramice, tezaure monetare și monede izolate de mai multe tipuri care dovedesc existența unei așezări puternice la acest vad al Dunării, așezare care se datează cel puțin din sec. IV a.Chr. până în epoca romană.

DUNĂRENI (com. Aliman, jud.Constanța) – punctul „Muzait”. În vecinătatea *Sacidavei* romane a fost identificată pe baza fotografiilor aeriene o altă așezare getică. Era fortificată cu un sistem de apărare complex, format din mai multe valuri de pământ și șanțuri, precum și un zid care închidea zona principală. Într-o anumită fază a evoluției sale, așezarea a reprezentat, probabil, o *dava*.

În zona ei de influență se aflau, și așezările de la RASOVA (jud. Constanța) – punctul „Malul Roșu” și HAȚEG (com. Adamclisi, jud.Constanța).

ADÂNCATA (com. Aliman, jud.Constanța).

În perimetrul fostei localități (desființată în anul 1977) s-au identificat două așezări getice distincte.

Adâncata I, de dimensiuni impresionante, a fost fortificată cu mai multe valuri de pământ și șanțurile adiacente; sectorul principal (acropola?) era fortificată, probabil, cu un zid. Din perimetrul așezării s-a recuperat un foarte bogat material arheologic getic și grecesc (inclusiv 30 de torți de amfore ștampilate, vârfuri de săgeți de bronz cu valoare monetară, monede histriene și din alte centre, unelte de metal etc.) Pe baza acestui material, a inventarului arheologic recuperat parțial din două morminte, ca și a altor obiecte, *Adâncata I* a fost datată între sfârșitul sec. VI – începutul sec. V a.Chr. și sec. I a.Chr. – sec. I p.Chr.

Adâncata II, nefortificată, era formată, se pare, din locuințe dispuse în „insule” sau „cuiburi”. Pe baza materialului arheologic (inclusiv a 5 torți de amfore ștampilate), așezarea poate fi considerată contemporană – cel puțin în parte-, cu *Adâncata I*.

După dimensiuni, sistemul de apărare, varietatea și bogăția materialului arheologic, *Adâncata I* era un important centru rezidențial și economic.

Ariei de influență a centrului de putere de la *Adâncata I* i-ar putea aparține așezarea getică de la *ADAMCLISI* (jud. Constanța), situată pe platoul viitorului oraș roman *Tropaeum Traiani* și în vecinătatea estică a acestuia, precum și așezarea getică de la *ZORILE* (com. Adamclisi).

CERNAVODĂ – AXIOPOLIS (jud. Constanța). A reprezentat un centru important, fiind singura așezare din afara orașelor litorale ale Dobrogei care poartă un nume grecesc. Așezarea se află la capătul celui mai scurt drum pe uscat dintre litoralul Mării Negre și Dunăre, pe valea Carasu. Alte așezări cu materiale getice și greco-elenistice s-au semnalat în mai multe localități de pe valea Carasu, până în imediata apropiere a teritoriului rural al Tomisului.

HÂRȘOVA – CARSIMUM (jud. Constanța). Pe baza materialului getic și greco-elenistic descoperit în mai multe puncte din oraș și din vecinătatea lui, a reprezentat o așezare importantă, probabil chiar o fortificație getică, al cărui tip nu se poate, însă, stabili.

Urmărind cursul Dunării, alte așezări getice s-au semnalat la *GÂRLICIU* (jud. Constanța), *OSTROV* și *PECINEAGA* (jud. Tulcea), iar mai în interiorul regiunii la *TOPOLOG* (jud. Tulcea) și în alte puncte din zonă.

TURCOAIA – TROESMIS (jud. Tulcea) a fost o așezare anterioară cuceririi romane, fapt relevat atât de menționarea sa de către Ovidius, cât și de descoperirea unor materiale elenistice în zonă.

GARVĂN – DINOGETIA (com. Jijila, jud. Tulcea) a reprezentat, de asemenea, o așezare getică importantă. Pe baza informațiilor transmise de Ptolemeu, *Dinogetia* a fost localizată de unii cercetători pe malul stâng al Dunării, la *BARBOȘI – Galați*, unde se află și o importantă fortificație getică. Potrivit unor cercetători, *castellum*-ul roman cu același nume ar fi fost mutat la sfârșitul sec. III p.Chr. pe malul drept al fluviului, la *Garvăn*. După opiniile altor cercetători, ambele așezări aflate față în față pe Dunăre, la un vad al fluviului, ar fi avut același nume cel puțin începând din perioada de vârf a puterii geto-dacilor.

Alte așezări getice importante, tot pe malul Dunării, au fost, foarte probabil, la *MĂCIN – ARRUBIUM* și *ISACCEA – NOVIODUNUM*. Ambele poartă nume celtice, fapt care ar putea sugera întemeierea lor înaintea pătrunderii romanilor în zonă, așa cum o demonstrează și materialele arheologice getice și greco-elenistice descoperite în perimetrul lor și în zona lor de influență.

TULCEA – AEGYSSUS este tot o așezare preromană, despre care oferă unele informații Ovidius. Importanța sa este relevată și de numeroasele descoperiri arheologice și numismatice în perimetrul localității și în vecinătatea sa.

Dovezi de locuire getică s-au descoperit și la MAHMUDIA – SALSOVIA (jud. Tulcea), punct care pare să fi avut un rol important în pătrunderea mărfurilor grecești pe Dunăre și în interiorul regiunii.

În perimetrul viitoarei cetăți romane de la MURIGHIOL – HALMYRIS (jud. Tulcea) s-a constatat existența unei locuiri getice încă din sec. VI-V a.Chr., considerată ca fiind fie o așezare getică de sine stătătoare, fie un *emporion* al cetății Argamum. Cetatea romană suprapune, de asemenea, o așezare getică cu două niveluri de locuire; ultimul nivel, datat în sec. II-I a.Chr., ar corespunde, potrivit autorilor săpăturii, etapei în care așezarea getică devenise o *dava*. La Murighiol – „Ghiolul Pietrei” a fost cercetată o altă așezare getică, datată în a doua jumătate a sec. II și la începutul sec. I a.Chr., ale cărei raporturi cu *dava* suprapusă de cetatea romană Halmyris nu pot fi încă precizate.

În acest context, autorul mai amintește așezările getice de la BESTEPE (com. Mahmudia) și BEIDAUD (jud. Tulcea), care aparțin unui tip de fortificație mai vechi, de tradiție hallstattiană.

Alte dovezi de locuire getică s-au înregistrat în mai multe puncte din localitățile BABADAG și ENISALA (jud. Tulcea). Unele așezări din nord-estul Dobrogei, în care au apărut materiale getice, fac parte din *chora* coloniilor grecești învecinate – Histria sau, mai probabil, Argamum (Orgamé).

Autorul consideră că localizarea unor așezări getice la Cetatea (jud. Constanța) și Agighiol (jud. Tulcea) numai pe baza fotografiilor aeriene este greșită.

Referitor la așezările de tip *dava* din Dobrogea, până în prezent pot fi considerate ca fiind de acest tip Satu Nou – „Valea lui Voicu”, Izvoarele – Sucidava, Adâncata I, Dunăreni („Muzait” – Sacidava) și eventual Murighiol, pe locul viitoarei cetăți Halmyris. În lipsa cercetărilor, nu pot fi determinate, deocamdată, tipurile celorlalte așezări getice.

Inventarul arheologic al așezărilor getice din Dobrogea se caracterizează printr-o bogăție și varietate deosebite de materiale greco-elenistice, în cadrul cărora se remarcă amforele. Spre exemplu, la Satu Nou – „Valea lui Voicu” – s-au descoperit circa 580 de ștampile de amfore elenistice, număr comparabil cu cel descoperit la Albești, în *chora* orașului Callatis. Inventarul arheologic grecesc de la Satu Nou mai este reprezentat de numeroase vase de lux și uzuale, opaițe, râșnițe de tip grecesc, statuete de teracotă care înfățișează divinități grecești, monede de diferite tipuri etc., situație care se poate presupune și pentru alte așezări getice, încă necercetate. De asemenea, o parte importantă a ceramicii getice lucrate la roată imită unele tipuri grecești.

Dar numeroasele descoperiri greco-elenistice din așezările getice din Dobrogea nu le modifică caracterul lor autohton. Descoperirile getice amintite sunt corelate cu alte descoperiri din zonele învecinate, astfel: cele din vestul și sud-vestul Dobrogei cu cele din NE Bulgariei și din stânga Dunării, din județele Călărași și Ialomița; cele din nordul Dobrogei cu cele din sudul Moldovei și al Basarabiei. Descoperirile amintite conturează

zone de locuire getică intensă pe ambele maluri ale Dunării, cu legături între ele, dar și cu lumea greacă.

Marea cantitate și diversitatea materialului arheologic greco-elenistic din unele situri de pe ambele maluri ale Dunării și din vecinătatea fluviului ridică problema existenței în aceste așezări getice a unor mici grupuri de populație greacă, rezidentă permanent sau temporar.

Autorul prezintă sensul termenului *emporium* (sau *factorie*) în lumina izvoarelor scrise și, într-o măsură mai mică, a celor arheologice. Informații prețioase privind modul în care funcționa un *emporion* grec într-o regiune barbară și în legătură cu raporturile juridice stabilite între greci și basileii traci le oferă inscripția de la Pistiros (Bulgaria).

În Dobrogea doar Tomisul a fost menționat ca un *emporion*, în jurul anului 260 a.Chr. Izvoarele scrise nu mai menționează nicio așezare cu acest statut. Autorul consideră că tot un *emporion* putea fi Axiopolis, care poartă un nume grecesc. Alte *emporia* sau *factorii* grecești au mai fost presupuse, de diferiți autori, la Barboși (Galați), pe brațul Sf. Gheorghe al Dunării, pe grindul Caraorman din Deltă, la Murighiol și Hârșova. Aceștia li s-ar putea adăuga Aegyssus, Troesmis, dar și Izvoarele, Satu Nou și Adâncata. În ele trăiau, probabil, grupuri mai mari sau mai mici de greci, care desfășurau o activitate comercială specifică unor *emporia* aflate la mare distanță de lumea greacă.

Prezența mai îndelungată a grecilor pe litoralul vest și nord-vest pontic, ca și în zona Dunării a imprimat așezărilor autohtone anumite trăsături specifice, încă insuficient cunoscute și ale căror caracteristici vor fi lămurite în viitor.

Pentru ilustrarea unor descoperiri menționate în studiul întocmit, autorul prezintă în ADDENDA, mai multe materiale arheologice inedite de la IZVOARELE, ADÂNCATA I și DUNĂRENI – „Muzait”.